

Реч XXIX

- о богословљу трећа,
о Богу Сину прва

Све ово исто би казао и неко други, у жељи да прекине њихову спремност на полемику, њихову послушност и такмичење у свакој ствари, а понајпре у учењу о Богу. Међутим, није толико битно ставити забрану - то ће без имало муке учинити сваки ко пожели; од човека умног и побожног очекује се, међутим, да он забрану замени својим личним расуђивањем. Због тога, уздајући се у Духа Светога, којег они не осећају, а којем се ми клањамо, извешћу на светло дана, као неки благородни и зрели плод, своје личне мисли о Божанству ма какве оне биле. Ја ни у неко друго време нисам ћутао; напротив, свагда сам поседовао одважност и присуство духа. Тим пре ћу се одважити сада и устати зарад истине да не бих *сумњама*, по суду Божјем, као што пише, навукао на себе *невољу*.²⁹⁶ Пошто реч бива двојаког рода - њу ће или потврдити лично мишљење или ће је оповргнути супротно мишљење - ја ћу такође, предложивши најпре сопствено учење, настојати да оповргнем учење наших противника; у оба случаја настојаћу да будем сажет како би речено било прихватљиво и привукло вашу пажњу (и они који се труде да обману људе, у првом реду просте и неуке, сачинили су реч коју су назвали руководство) тј. да предугачко излагање не би расплинуло мисао, као воду која није усмерена кроз водоводну цев, већ се излива и разлива по равници.

Три најдревнија схватања о Богу јесу: безначалност, многоначалност и једноначалност. Два прва мишљења беху (нека то и остану!) обична игра ума јелинских синова. Безначалност није ништа друго до беспоредак, док многоначалност ствара огорчење; сходно томе, оваква мишљења су истовремено и безначална, али и беспоредачна. И једно и друго води нас истом циљу - беспоретку, а беспоредак нас води - хаосу; бе-

²⁹⁶ Ав 2:4.

споредак није ништа друго до устаљивање у хаотичном рушењу. Ми, међутим, поштујемо једноначалност, али не такву једноначалност која се дефинише јединством лица (једно, уколико је у расцепу са самим собом, такође ће представљати множину), него једноначалност која означава равнозначност јединства, једнодушност воље, истоветност покрета и усмеравање ка једном Оних који су из Једнога (што је сасвим немогуће у створеној природи), пошто Они, мада се разликују бројем, ипак се не деле по власти.²⁹⁷ Због тога Јединица, изначално усмеривши се ка двојности, задржала се на тројичности. Код нас је овако - Отац и Син и Свети Дух. Отац је - родитељ и изводитељ, који рађа и изводи бестрасно, нестрадално, изван времена и бестелесно; Син је - рођен; Дух је - изведен, или већ не знам како би ово назвао онај који одводи од свега видљивог. Не усуђујемо се да ово назовемо преизливањем благодати, како се усудио да дефинише један од Јелина који је, расуђујући о првом и другом Виновнику, јасно казао: „као чаша што се излива преко руба“.²⁹⁸ Ми се не усуђујемо из разлога да не бисмо увели несвесно рођење и неко природно и незадрживо избацивање, што је све много униженије у односу на појмове о Божанству. Због тога, не излазећи из зацртаних области и граница, поштујемо Нерођенога, Рођенога и *од Оца Исходећег*, како на једном месту каже лично Бог - Реч.²⁹⁹

„Међутим, када је то *рођење* и *исхођење*“? - Пре свакога *када*. Уколико приличи изразићемо се унеколико и смелије: тада од када је и Отац. Но, од када је Отац? - Никада није било да Отац није постојао. Самим тим никада није било да Син није постојао или да Дух Свети није постојао. Ако ме упиташ, ја ћу ти опет одговорити. Када се родио Син? - Када се није родио Отац. Када је исхођен Дух? - Када није исхођен Син, већ када се родио изван времена и на неизрецив начин, иако себи не можемо описати оно што је изван времена, без обзира на

²⁹⁷ У неким рукописима, како примећује Илија, уместо речи: по власти (тг| е^огишх), стоји: по суштини {тт| уг охпа).

²⁹⁸ Плотин, Енеад. V, књига 2, глава 1.

²⁹⁹ Јн 15:26.

чињеницу да желимо да избегнемо термине који означавају време; речи: *када, пре, после, из почетка*, не искључују време, ма колико ми настојали на томе; уколико узмемо вечност тј. трајање које се распростире заједно са вечним, а не дели се на делове и не мери се никаквим кретањем, нити током сунца, што је својствено времену.

„Међутим, ако су Син и Дух савечни Оцу, због чега нису и сабезначални"? Због тога што су они од Оца, иако нису после Оца. Истина, оно што је безначално то је и вечно; но, вечно не мора да неопходно буде и безначално, пошто се узводи до Оца као начела. Дакле, Син и Дух нису безначални у односу на Виновника. Познато је, међутим, да није неопходно да Виновник буде првоначалнији од Оних Којима је Он Виновник; из истог разлога као што ни сунце није првоначалније од светлости. Син и Дух су заједно безначални, у односу на време, без обзира што ти управо овим застрашујеш простодушне људе. Они, од којих је време, никако нису под временом.

„На који начин је рођење бестрасно"? - На тај начин што оно није телесно. Уколико је телесно рођење страсно и страдално, онда је бестелесно рођење свакако - бестрасно. Но, и ја ћу тебе упитати: на који начин је Син Бог, уколико је Он творевина? Ако је творевина - онда није Бог. Ја не кажем да и у творевини, уколико се оно узме телесно, страдање има своје место, као: време, жеља, образовање, брига, нада, туга, опасност, неуспех, поправка; све ово, и још друго, као што сваки зна, бива приликом стварања. Ја се дивим што се ти још ниси усудио да измислиш било какве ситуације, рокове трудноће, превремено рођење, како би на основу тога признао немогућим рођење уколико би Бог рађао другачије, или још, пребројавши начине рађања код птица, на сувом или на води, да неизрециво божанско рађање подчиниш било којем, од ових, начину рађања или да на основу најновијих твојих претпоставки потпуно уништиш рођење Сина. Ти не можеш да разазнаш тога Ко по своме телу има различити начин рођења (јер, где си ти, сходно својим начелима, пронашао Богородицу Дјеву?), ради чега је и Његово духовно рођење другачије. Боље рећи:

Онај који има другачије биће, Тај има и другачији начин рођења.

„Који отац није почео да буде отац“? - Тај, којем биће није почело да постоји. А којем је биће почело да постоји, тај је почео и отац да буде. Бог-Отац није касније постао Оцем из простог разлога што Он није ни почео да буде Отац. Он је Отац у суштинском и сопственом смислу; због тога што није у исто време и Син; исто као што је и Бог-Син у сопственом смислу - Син, пошто није у исто време и Отац. Јер наши очеви и синови нису то у сопственом смислу, већ је сваки и отац, и син, и није уопште у већој некој мери отац, него што је и син, и ми се не рађамо јединствено од оца, него од оца који је у исто време и син, а то је разлог што се и ми делимо, постепено постајемо човек, али онакав какав не желимо да будемо, који се рађа и који рађа, пошто су међу нама исти одношаји лишени стварности.

Ти кажеш: „Постојеће речи: *родиоје иродио се*, шта друго уведе до почетак рођења“? Шта ће бити ако ми не кажемо: *родио се*, него: *рођен је од начела*, чиме ћемо врло лако избећи твоје префињене изразе у којима непрестано осликаваш и печатиш време? Хоћеш ли нас оптужити да претумачујемо Писмо и истину? Свако може да се увери да у изразима, којима се одражава време, врло често се ставља једно време наместо другог; ово је нарочито употребљено у божанском Писму и то не само када се говори о прошлом или садашњем времену, него и о будућем. Казано је на пример: *зашто се буне народи,³⁰⁰* иако се тада још нису бунили; или: *реку ће прећи ногама,³⁰¹* иако су је већ прешли. Напорно би и дуготрајно било ако бисмо све овакве случајеве објашњавали, а које су уочили трудољубиви људи.

На овакав начин ми разматрамо њихове примедбе. Које су следеће? Нису ли до крајности бестидни и заједљиви? Они кажу: „Да ли је Отац зажелео да роди Сина или није хтео“? За-

³⁰⁰ Пс 2:1.

³⁰¹ Пс 66:5.

тим оба могућа одговора још више обременују, додуше не снажно, него лабаво, одговорима: „Ако није хтео, онда је родио услед принуде. Ко Га је принудио и на који начин је принуђен - Бог? Али ако је хтео да роди, онда Син јесте син хтења. Како је Он онда од Оца"? Наместо Оца они овде измишљају неку нову мајку - хтење! Код ових који на овакав начин постављају ствари и расуђују, пријатно је чути само једно: што су оваквом поставком ствари одступили од страдалности и пребегли су ка вољи; није страдање, већ воља. Размотримо колико је снажна њихова поставка и расуђивање. Веома је потребно, колико је то могуће, што ближе прићи њиховом начину расуђивања. Ти, који без по муке говориш све оно што зажелиш, кажи од каквог си се оца ти родио, од онога који жели или који не жели? Ако си од нежелећег, онда је он присиљен. Колико насиље! Ко је њега присилио? Нећеш казати истину, да је природа; јер у природи је и постојати, и бити трезвен. Али ако си од хотећег, онда си због неколико слогова изгубио оца; ти си постао сином жеље и хтења, а не оца. Прећићу сада на Бога и на творевину, а твоје питање предајем на суд твојој мудрости. Да ли је Бог створио свет својом вољом или принудом? Ако принудом, онда је и овде заступљена принуда и насиље. А ако је по својој вољи, онда је свет лишен Бога као и све остале ствари, а најпре ти који си изумео овакве закључке упуштањем у слична мудровања, јер се између Творца и творевине испречила преграда посредством хтења. Ја ипак мислим да је нешто сасвим друго онај који жели, а друго је - жеља или хтење, једно је рађајући, а једно је - рођење; једно је говорник, а једно је - реч. Први је покретач, а последње је - начин покретања. Због тога оно што се жели није од хтења или жеље из простог разлога што не следује свагда за жељом; рођено - није од рођења, оно што слушамо - није од произношења, већ од хотећег, рађајућег, говорећег. А што је у Богу, то је узвишеније од свега овога. У Њему жеља да рађа јесте, уствари, већ рађање. а не нешто било шта посредујуће; уколико потпуно дамо место жељи, а не кажемо да је рођење изнад жеље. Ако желиш, применићу ово на Бога-Оца - од тебе

ћу позајмити такву дрскост! Да ли је Отац - желећи или не желећи Бог? Како да избегнемо твој обострани закључак? Ако је желећи, питаћеш: када је почео желети? Не пре, него је постао. Пре ничега није било. Или је у Њему једно желело, а друго се определило хтењем или жељом; због тога се Он састоји из делова. Неће ли на крају и Он бити, по твојем, плод жеље? А ако је не желећи, шта Га је то присилило да постане (Богом)? Како је Он - Бог, ако је принуђен? А принуђен је ничему другом, већ да постане Бог?!

Питаш: „Како је Син рођен“? - Али, како је Он и створен, под условом да је по твојем Он, уствари, створен? На ово је такође тешко одговорити. Ти кажеш да је можда створен вољом и речју. Овим ти ниси све казао; остало је да се одговори једно: како да воља и реч имају силу испуњавања; јер човек не ствара на тај начин. Како је Син рођен? - Његово рођење не би било важно да је оно схватљиво и за тебе који не познајеш начин свог сопственог рођења или ако и знаш понешто, ипак то није много и такво је да је о томе срамотно и говорити, а ипак после свега сматраш себе свезнајућим. Ти треба много труда да уложиш пре него што откријеш законе отврдњавања, формирања, јављања на свет, савез душе са телом, ума са душом, речи са умом, кретање, узрастање, претварање хране у тело, осећање, памет, присећање и све остало из чега се ти састојиш, а такође пре него што пронађеш оно што припада обојим - души и телу, шта је међу њима раздвојено и шта то они међусобно позајмљују једно другом. У рођењу је постављен темељ свему ономе што се касније усавршава. Кажи ми шта је свему томе темељ? Али ни после свега тога немој се усудити да мудрујеш о Богу, јер то ни мало није безопасно. Ако и познаш начин твога рођења, то не значи да знаш и начин рађања Бога. А ако не познајеш ни своје рођење, како можеш схватити Божје? Онолико колико је Бог несхватљив у поређењу са човеком, толико је и вишње рођење несхватљивије од твога рођења. Ако Син није рођен само због тога што ти то не можеш да схватиш, онда ти не преостаје ништа друго него да искључиш као могуће и све друго што ти је несхватљиво, а

најпре Бога. Поред све твоје дрскости којом се одважно упушташ у излишна истраживања, ти ниси у стању да кажеш ко је Бог. Одбаци своја течења, раздељивања, расецања и све оно што замишљаш о нетелесној природи као о телу, и тада ћеш тек можда замислити нешто достојно Божјег рађања. Како се родио? - Са негодовањем ћу опет поновити исто: Божје рађање нека буде поштовано ћутањем! За тебе је важна чињеница да знаш да је Син рођен. А како? Нисам сигуран да ово и Анђели могу да појме, а не ти. Ако желиш, објаснићу ти како се родио?! - Како, то знају Отац који рађа и рођени Син. Све што је преко овога, нека буде скривено облаком и недоступно твојој кратковидости.

„Да ли је Отац родио постојећег Сина или непостојећег“? - Какво безумље! Такво питање односи се на мене и на тебе који смо се, мада бејасмо нешто, као Левије у *утроби* Авраамовој,³⁰² ипак родили; а због тога смо постали неко обличје из постојећег и непостојећег. Насупрот овоме треба нешто казати о првобитној природи која је на видљив начин створена из непостојећег, мада неки замишљају то не почевшим да постоји. Овде, пак, рођење се слива са бићем и постојањем, и оно је *изначално*.^m А због тога, где је место твоме непрестаном запиткивању? Да ли је било шта старије од овога *изначално*, да бисмо у том старијем положили постојање или непостојање Сина? У оба случаја уништава се наше *изначално*; ако запитамо и о Оцу: да ли је Он из суштог или из несуштог? За тебе нема опасности ако се сагласиш да су два Оца, један који је предпостојао и други који постоји, или да се сагласиш да Отац заједно са Сином трпи тј. и Отац је из несуштог, сходно твојим дечачким запиткивањима и градње на песку која не може да се одржи ни на поветарцу. Ја, међутим, не прихватам ни једно, ни друго,³⁰⁴ већ тврдим да је питање ружно, а не да је одговор тежак. Ако правила твоје дијалектике налажу да се у сваком

³⁰² Јевр 7:10.

³⁰³ Ин 1:1.

³⁰⁴ Тј. да је Син рођен или као сушти (постојећи), или као несушти (непостојећи).

случају један од два одговора призна као истинит, онда дозволи да и ја упитам: у чему је време - у времену или у ванвремену? Ако је у времену, питам: каквом? Какво је то ванвремено време и на који начин у себи садржи време? А ако није у времену, због чега прекомерна мудрост уводи невремено време? И у том контексту: „ја сада лажем“, прихвати само једно тј. или га признај за истинитог или за лажног (једно и друго у исто време не дозвољавамо). Међутим, ово је немогуће; по свеколикој неопходности или лажа говори истину или онај који говори истину лаже. Шта је чудноватије: начин на који се овде стапају супротности или начин на који су тамо обе поставке лажне? На такав начин и твоја мудрост ће се потврдити као глупа. Разреши ми, молим те, још једно загонетно питање. Да ли си се ти налазио сам у себи када си се рађао, да ли си сада при себи или се ниси ни онда налазио, а ни сада ниси у себи? Ако си се налазио и налазиш се, онда ко је тај који се налази и у коме се то он налази? Како је један постао и једно и друго?.. Уколико се ниси налазио, нити се сада налазиш, кажи ми на који начин се то одвајаш од себе самог? И, каква је сврха или узрок оваквом раздвајању? Казаћеш ми: глупо је и запиткивати о томе да ли је неко у себи или није; тако можемо говорити о другима, а не о себи. У том случају знај да је још глупље запиткивати о Рођеном *иначално*, дали је Он постојао пре рођења или није постојао. На такав начин можемо говорити само о стварима раздљених временом!

Ти опет кажеш: „Нерођено и рођено није једно и исто. А ако је тако, онда ни Син није једно са Оцем“. Треба ли казати да на основу оваквог умовања неопходно одузимамо божанство или Сину или Оцу? Ако је нерођеност суштина Божја, онда рођеност није суштина; а ако је рођеност суштина, онда нерођеност - није суштина. Ко ово може оспорити? Дакле, нови богослове, одабери шта ти је од ове две нечастивости угодније, ако си остао при твојим ставовима и мислима. То је разлог што те ја питам: у којем смислу разматраш нерођено и рођено да би их могао назвати неистоветнима? Ако у смислу нествореног и створеног, онда сам и ја сагласан са тобом, јер

беспочетно и створено никако нису истоветни по природи. Али ако неистоветнима сматраш родившег и рођеног, онда ти је поставка погрешна, пошто су они по свој неопходности истоветни. Природа родитеља и његовог порода потражује и налаже да пород, по природи својој, буде истоветан са родившим га. Или још: у којем смислу узимаш нерођено и рођено? Уколико подразумеваш нерођеност и рођеност лично, онда су они неистоветни. Али ако у обзир узмеш оне којима припада нерођеност и рођеност, због чега да нису истоветни? Глупост и мудрост нису међу собом истоветне, свеједно што се налазе у једном истом човеку, и оне не деле суштину пошто се оне међу собом деле у једној суштини. Да ли бесмртност, и непорочност, и неизмењивост чине једну суштину Божју? Ако је тако, онда у Богу постоји много суштина, а не само једна, или је Божанство сложено из њих, пошто оне нису у Богу без састављања, под условом да оне чине суштину Божју. Међутим, ово не називају Божјом суштином, пошто то представља припадност и других бића. Божја суштина је оно што једино Богу припада и Њему је својствено. Истина, што се нерођеност приписује јединоме Богу не иде на руку онима који уводе и нерођено вештаство и нерођену идеју (нека се манихејска тама не приближи ни мислима нашим!); уосталом, нека она буде припадност јединога Бога. Шта ћеш рећи за Адама? Није ли једино он Божје стварање? - Нема сумње да је тако. Али, да ли је само он човек? - Нипошто. Због чега? Због тога што стварање не представља јединствени начин настанка човека; рођено је такође човек. Са тих разлога није Бог само нерођеност, без обзира што нерођеност припада једино Оцу. Свеједно што си ти неумерени љубитељ нерођености, дозволи да је Бог и Рођени; пошто је и Он од Бога. Поврх тога, због чега суштином Божјом не називаш стање постојећег, него порицање непостојећег? Наиме, реч: нерођени, само показује да у Богу нема рођења; тиме се не објашњава ко је Он по природи, не говори нам се ко је тај који нема рођења. Дакле, шта је суштина Божја? Твоме високоумљу предстоји да одговори на ово, пошто ти запиткујеш о рођењу. За нас је велика ствар ако

ово сазнамо и касније када се, по обећању *Нелаживога*,¹⁵ у нама расеје магла и огрубелост. О овоме нека размишљају, у ово нека се уздају они који се очисте до таквог степена. Ми ћемо се усудити да кажемо само једно: ако је за Оца велико да ни од кога не проиходи, онда за Сина ништа битније или мало-важније није - да проиходи од таквога Оца, због тога што као произашавши од Безузрочнога, Он учествује у слави Безузрочнога, с' тим што се овоме додаје и рођење које је само по себи велико и достојно поштовања за оне умове који не гмижу потпуно по земљи и који нису тотално оземљени.

Кажу: „Ако је Син истоветан са Оцем по суштини, а Отац је нерођен, значи да је и Син нерођен". - Ово је сасвим исправно уколико је нерођеност суштина Божја. Тада ће Син бити нова смеса - рођено-нерођена. Уколико ова разлика није у суштини, због чега ти твој закључак сматраш исправним? Зар си и ти отац твоме оцу само да, будући си истоветан са њим по суштини, ни у чему не би био другачији од свога оца? Зар нам није много боље да истражујемо шта је суштина Божја (уколико успемо да истражимо), остављајући лична својства непромењивима? На тај начин ћеш се такође уверити да нерођеност и Бог нису истоветни. Ако би они били истоветни, онда би следовало из тога да, пошто Бог јесте Бог неких, и нерођеност мора бити нерођеност само неких, или: пошто нерођеност није нерођеност неких, ни Бог неће бити Бог само неких; због тога што се о апсолутно и савршено истоветном говори подобно. Нерођеност, међутим, није нерођеност само неких. Дакле, чија је она? А Бог јесте Бог неких, из простог разлога што је Он Бог свих. Сходно томе, на који начин Бог и нерођеност могу бити истоветни? И још: пошто су нерођеност и рођеност супродстављени међу собом, као поседовање и лишавање, онда услед неопходности морамо увести и, међу собом, супродстављене суштине; ово, пак, нико не допушта. Или још: пошто је поседовање првоначалније од лишавања, а лишавањем се губи поседовање, онда суштина Сина, сходно

¹⁵Тит1:2.

твојим предпоставкама, не само да је првоначалнија од Очеве суштине, него је чак и поништава.

Које су још њихови закључци за којима би могли посегнути? „Ако Бог није престао да рађа, онда је рођење несавршено. Када ће Он престати да рађа? А уколико је престао, онда је, нема сумње, и почео". - Опет телесни говоре телесно. Ја, пак, као да нисам ништа причао кажем - да ли се вечно или невечно рађа Син, све док они пажљиво не проникну у казано: *пре свих гора рађа Ме;*³³ уопште не видим неопходну последичност у доказивању. Уколико је оно што се има прекинути, по њиховим речима, почело, онда нема сумње да оно што се неће прекинути није ни почело. У том смислу шта ће казати за душу или за анђеоску природу? Ако су оне почеле, значи да ће се и прекинути! Уколико се не прекрате, онда, сасвим очигледно, нису ни почеле. Међутим, оне су и почеле, и неће се прекинути. Из овога закључујемо да је сасвим погрешна њихова поставка по којој је почело оно што треба да се прекине.

Наше учење је овакво: као што је за коња, вола и човека, али и сваку другу ствар истог рода, једно схватање и што потпада под овај појам о томе оно говори у личном смислу, а што не потпада, о томе се или не говори или се говори уопштено, тако исто јесте једна суштина Божја, једна природа Божја, једно именовање Божје (мада се имена међу собом разликују у зависности од неких различитих умних представа) и што се у личном смислу назива Богом, то заиста и јесте Бог; такође, што по природи својој јесте Бог, то се заиста и назива Богом; ако се истина код нас не састоји у именима, него у стварима. Они, међутим, као да се плаше да се не дигне све против истине, када их разум и докази принуде, исповедају Сина Богом, али Богом по имену тј. на основу учествовања у истом називу.

Када им се обратимо питањем: шта, дакле? Зар Син није у личном смислу Бог, као што, например, животиња на слици није у правом смислу животиња? Како је Он, уствари, Бог, ако

³³ Приче 8:25.

у строгом смислу није Бог? - Они тада одговарају: у чему је сметња ако се једни и исти називају истим именима, ако су имењаци, али их и даље називамо и у личном смислу? При томе износе пример пса који живи на копну и морског пса који су имењаци, али се и сваки посебно назива псом у личном смислу. Истина је да међу имењацима постоји нека сродност или било шта друго што, иако различито по природи, носи исто име и подједнако у њему учествује. Међутим, у примеру паса, подводећи под исто име две природе ти, паметњаковићу, не тврдиш могућност да је једна природа већа од друге или да једна природа претходи другој, а самим тим ова друга је у мањој мери оно како се назива. Са њима се не повезује ништа од тога што би ово чинило немогућим. Први пас није више пас од другог пса, нити је други мање пас од првога тј. морски пас од онога који живи на копну и обратно, пас који живи на копну од морског пса (и због чега би тј. на којој основи би то било тако?); насупротив свему, заједничке називе имају предмети истозначни и различити. Међутим овде, сједињујући са појмом о Богу достојанство и превасходност над било којом другом суштином и природом (што припада једино Богу и представља својеврсну природу Божанства), а потом приписујући ово Оцу и одузевши од Сина (због чега Сина стављаш у подређени положај, нижи од Оца, удељујући му другостепену част и клањање), без обзира што му речима указујеш Богоподобности ти делом одузимаш, или одсецаш, од Њега Божанство и од саимености, која у себи садржи једнакост, са зломишљу прилазиш саимености којом су повезане неједнаке ствари. На тај начин, сходно твојој логици, човек на слици и човек живи, ближе дочаравју Божанство, него представљени пример о псима. Или Обојици уступи како заједничарење у називу, тако и једнакост природа, иако Их сматраш различитима; тада ће нестати твоји пси које си измислио да би објаснио неједнакост. Која је корист од истог имена, ако они које ти делиш нису једнаки? Твојим примером о псима ти ниси покушао да докажеш једнакост, већ неједнакост. Да ли било шта може боље да избличи сопствену противречност и противљење Божанству?

Ако нашој тврдњи: Отац је већи од Сина као Узрочник, додамо: али Узрочник по природи, они изведу закључак: Отац је већи од Сина по природи, ја не могу са сигурношћу устврдити да ли овим они више обмањују себе или оне којима упућују своје речи? Не треба безусловно прихватати све оно што се казује о било чему, без обзира од кога потиче и коме је намењено; треба добро размотрити о чему се говори и шта се говори. Иначе шта би и мени сметало да, поставивши овакве премисе: Отац је већи по природи, и потом додам: а што је по природи то није увек веће и није увек отац, закључим: веће није увек веће или отац није увек отац. А ако желите могу размишљати и овако: Бог је суштина, али суштина није увек Бог; из овога изводим закључак: Бог није увек Бог. Међутим, ја мислим да се овакво - лажно умозакључивање, на научном језику обично назива закључивање од односнога ка безусловном. Када им предлажемо појам о множини узрочника по природи, они уводе појам о множини по природи. Овде је исто као кад бисмо ми казали: познати човек је мртав, а они извели закључак: човек је мртав.

Али, како да прећутимо о томе што, не мање од претходног, треба да буде поменуто? Они кажу: Отац је име Божје по суштини или по дејству; у оба случаја, уствари, желе да нам вежу руке. Ако одговоримо да је име Божје по суштини, истовремено допуштамо иносушност Сина; због тога што је суштина Божја једна и њу је, како они кажу, уграбио Отац. А ако је име по дејству, нема сумње да Сина признајемо за творевину, а не за рођење. Јер где постоји дејствујући, ту је неминовно и производ. Да ли и творевина може бити истоветна са Створитељем - питају они одважно? - Ја бих врло радо прихватио и уважио ваше расуђивање, када бисмо обавезно морали прихватити једно од двога. Ипак мислим да је много правилније избећи и једно и друго, и установити треће стање, односно, казати вам да Отац означава име Божје, не по суштини, нити по дејству, већ по одношају који има Отац према Сину и Син према Оцу. Као што у нашим односима ови називи, или имена, означавају блискост или сродство,

тако и међу њима означавају саприродност Родившег са Рођеним.

Али нека вам буде: нека Отац, по вашој мисли, означава и својеврсну суштину; тада, на основу општих појмова, и по сили њихових наименовања. Он са собом уводи и Сина, а не отуђује Га. А уколико желите нека то буде име и по дејству; и у том случају такође нас не можете надговорити. Ми тврдимо да је и то исто тј. једносушност, и представља дејство Оца; другачије поимање овога појма било би веома ружно.

Зар не видите како ми лако избегнемо све ваше лукаве замке ма колико ви били упорни? Пошто смо ми, ма колико ваши наводи били необориви, дошли до реалног знања, размотримо сада колика је снага твојих доказа у поређењу са речју Божјом, ако се усудиш да нас и на основу њих убеђујеш.

Ми знамо и проповедамо Божанство Сина, руководећи се и поводећи се за узвишеним и значајним речима. Којим? Следећим: Бог, Реч, у почетку, с почетком почетак - *(У почетку беше Реч и Реч беше Бог и Бог беше Реч; са Тобом је почетак; зове нараштаје од искони).*³⁰⁷ А такође и име: Син јединорођени - *Цединорођени Син, који је у наручју Очевог, Он Га објави).*³⁰⁸ Пут, Истина, Живот, Светлост - *Да сам Пут, истина и живот; Ја сам светлост свету).*³⁰⁹ Премудрост, Сила - *{Христос Божја сила и Божја премудрост).*³¹⁰ Сијање, Образ (%а рактп р, еглшу), Печат - *(Онје сијање славе и образ - характп р - ипостаси Његове; Образ — е1К0)> - благостиње; њега је Отац назвао Бог)?*³¹¹ Господ, Цар, Који јесте, Сведржитељ - *(и Го-*

³⁰⁷ Јн 1:1; Пс 104:4; Ис41:4; После ових Исаијиних речи, Илија је додао и следеће: "Јер пророк уводи Бога и Оца Који много раније описује послање нама Јединорођенога Сина, апсолутно по Божјем савету и каже: ко је подигао правду са истока? Ко је дозвоао да иде за њим устопице? Ко јој је покорио народе и дао јој власт над царевима и учинио те су као прах мачу њезину и као развијана плева луку њезину? Погна их, прође мирно путем, којим не беше ходио ногама својим. Ко је урадио и учинио то и зове нараштаје од искони? Ја, Господ, први и последњи, Ја исти" - Ис 41:2-4.

³⁰⁸ Јн 1:18.

³⁰⁹ Јн 14:6; 8:12.

³¹⁰ 1Кор 1:24.

³¹¹ Јевр 1:3;Прем 27:6; Јн 6:27.

спод одгоди огањ од Господа; жезал ираведности, жезал Царства Твога; Који јесше, и Који је био и Који долази, Сведрижтељ),³¹² јасно се односе на Сина, као и сва остала имена која поседују исту овакву силу и припадају броју имена од којих ни једно није касније пронађено и припојено Сину или Духу, баш као и Оцу; из простог разлога што Он није савршен кроз прирастања и није било када је Он био без Речи, нити је било када Он није био Отац, нити је било када је Он био неистинит или непремудар или несвемогућ или лишен живота или светлости или благости.

Наброј и ти сва она имена која би се могла супродставити овоме и која одражавају твоју неблагодарност! Таква су: *БОГ мој и БОГ ваи; већи; сазда; створиоје; свети?*ⁿ А уколико вам одговара и следеће: *слуга; послушан; даде; научи се; заповеда; посла; не може чинити сам ништа*, или говорити, или судити, или даровати, или желети.³¹⁴ Чак и оне речи које Сину приписују незнање, покорност, молитву, прозбу, слабост, савршенство.³¹⁵ Приброј овима још униженије речи, као: *спава, гладује, замара се, плаче, бори се, скрива се*.³¹⁶ Можда ћеш у слабост приписати чак и смрт и крст. Верујем да се васкрсења и вазнесења нећеш дотаћи, јер ћеш у њима наћи нешто и у нашу корист. Али и поред свега овога ти можеш пронаћи и сакупити многе примере, само ако желиш да себи дочараш саименог и саприпојеног Бога, пошто ми имамо Бога истинитог и једнаког Оцу.

Уколико сваку од ових поставки узмеш појединачно, неће ти бити тешко да их растумачиш у побожном смислу, одбацивши при томе све оно што у Писму налазиш противно твојим мислима; наравно, под условом да се заиста саплићеш о написано у Писму, а не са намером да их погрешно ту-

³¹²Пост 19:24; Пс 44:7; Откр 1:8.

³¹³ Јн 20:17; 14:28; Приче 8:22; Дела 2:36; Јн 10:36.

³¹⁴ Ис 49:3; Фил 3:7; Јн 5:22; 10:29; Јевр 5:8; Јн 14:31; 10:36; 17:3; 5:30; 12:49; 12:47; Мт 20:23; 26:39.

³¹⁵ ср. Мк 13:32; I Кор 15:28; Лк 6:12; Јн 11:34; Лк 2:52; Јевр 5:9.

³¹⁶ ср. Мт 8:24; 4:7; Јн 4:6; 11:35; Лк 22:44; Јн 8:59.

мачиш и презентујеш. Све узвишене изреке припиши Богу и природи која је изнад страдања и тела, а унижена сведочанства - припиши Ономе Ко је Сложен, Ко се ради тебе источио и оваплотио, да не кажемо рђавије - очовечио, а потом је преузнесен да би се ти, уништивши у својим догматима све телесно и гмижуће по земљи, научио узвишености и умом својим усходио до Божанства, а не да стално остајеш привезан на видљивом, да се умом узнесеш до умног и мисаоног, и схватиш где се говори о природи Божјој, а где о Његовој икономији и уредби. Било је када је Тај, којег ти сада презиреш, био узвишенији од тебе. Сада је Он човек, а био је и несложен. Ипак је остао и оно што је Он свагда, без обзира што је примио оно што није био. У почетку је Он био без узрока, јер шта може узроковати Бога? Касније је примио биће по узрочности, а та узрочност је - твоје спасење - спасење тебе који Му се ругаш и презиреш Божанство због тога што је примило на себе твоју грубост и посредством ума ступило у заједницу са телом; доњи човек постао је Бог након сједињења са Богом и постао је са њим једно; боље је победило да бих и ја био бог у мери у којој је Он постао човек. Он се родио; међутим, и пре тога је био рођен; родио се од жене, али и од Дјеве; родио се људски, мада је рођен божански; овде без оца, а тамо без матери; а све то је знак Божанства. Био је ношен у утроби, али Га је Пророк, који је такође још био у утроби, препознао и *заиграо* пред Словом ради којег прима живот.³¹⁷ Увили су Га у пелене, али по васкрсењу лично је сложио своје гробне повоје. Положен је у јасле, али Га прослављају анђели, на њега указује звезда, мудраци Му се клањају. Како ти можеш да занемариш све духовно и умом сазерцљиво, па да се непрестано сагшићеш о видљиво? Он се спасао бегством у Египат, али је и све египатско нагнао у бегство. За Јудејце Он *није имао ни изгледа, ни доброте*, али за Давида је био *красан добротом мимо свих синова <иудских?>*^к Крштен је као човек, али грехе руши

³¹⁷ Лк 1:44.

³¹⁸ ср. Ис 53:2; Пс 44:3.

као Бог; - није крштен због тога што је имао потребу у крштењу, ради личног очишћења, већ да би осветио воду, Кушан је као човек, али побеђује као Бог и *храбарје* као *Победилац света*.³¹⁹ Гладовао је, али је нахранио хиљаде пошто је Он хлеб животни и небески.³²⁰ Морила Га је жеђ, али упућује позив: *ко је жедан нека ми приђе и нека пије*, обећавајући да ће из верујућих потећи воде живе.³²¹ Замарао се, али је свима уморнима и обремененима даровао покој.³²² Заспао је, али је спавао на мору, Он брани ветровима да дувају, Он прихвата Петра који је почео да се дави. Даје порез, али од рибе; Он царствује над онима који убирају порез. Називају Га Самарјанином и ђавоиманим; ипак, Он спасава *путника из Јерусалима који је заиао у руке разбојника*, беси Га се плаше јер Га препознају, Он изгони и шал>е у бездан легионе ђавола, а вођу демона види како *као муња паде са неба*.³²³ Гађају Га камењем, али не могу да му науде. Он се моли, али и услишава молитве. Плаче, али и прекраћује плач. Пита где положише Лазара, као човек, али га и васкршава као Бог. Продају Га за најнижу цену - за 30 сребрњака; али Он искупљује цео свет веома високом ценом - својом сопственом крвљу. *Као овца води се на клање*, али Га *благовести глас вапијућег у пустињи*.³²⁴ Био је *мучен и рађаван*, али Он *лечи сваку болест и рану*?³²⁵ Подижу Га на дрво и прикуцавају, али нас помоћу дрвета враћа у живот и спасава са њим распетог разбојника. Поје Га оцтом, дају му жуч, али ко је Он? - Претворио је воду у вино, искоренио је горко искушење, али је сав *сладак и мио*.³²⁶ Даје душу своју, али има *власт узети је*;³²⁷ м цепа се завеса, јер узвишено постаје откривено, али се ра-

³¹⁹ Јн 16:23.

³²⁰ Јн 6:33, 35.

³²¹ Јн 7:39.

³²² Мт 11:28.

³²³ Лк 10:30; 10:19.

³²⁴ Ис 53:7; 40:3.

³²⁵ Ис 59:5; Мт 4:23.

³²⁶ Песма 5:16.

³²⁷ Јн 10:18.

спада камење, устају мртви. Умире, али животвори и смрћу уништава смрт. Сахрањују Га, али Он устаје. Силази у ад, али изводи из њега душе и усходи на небеса; поново ће доћи да суди живима и мртвима, и да казни све налик теби и твојим умовањима. Ако ти извесне речи служе као саблазан, ове друге нека развеју твоју заблуду!

Овакав одговор ми пружамо онима који причају загонетно - не дајемо га охоло (верним људима не приличи да празнословје и полемишу испразно),^{32,4} ипак одговарамо по неопходности, због оних који нас нападају (лекарства постоје ради болести) да би они познали да нису само они мудри и непобедиви због својих речи и залудних тј. испразних умовања, којима се изобличава јеванђеоска мудрост. Када напустимо веру и предпоставимо јој силу речи, и уништимо веродостојност Духа својим запиткивањима, а потом наша реч буде савладана узвишеношћу предмета (овако обавезно бива када се речима подиже слабашно оруђе - наша мисао), шта тада бива? - Слабост речи нам се показује мањкавошћу саме тајне; на тај начин лепота речи се претвара у поништавање Крста, како о овоме расуђује и Павле.³²⁹ Пунота нашег учења оличена је у вери.

Ти, пак, који *узвисујеш савезе и откриваш скривено*,^m који и нас наводиш на трезвеност, а поништаваш израслине насилно измењеног учења, мењајући све на боље, учини да они од брзоговорника постану верни, а од самозванаца да постану прави Хришћани! На ово позивамо и вас, за то се *молимо Христу, измирите се са Богом* и *ие гасише Духа*;^m боље рећи: нека се Христос измири са вама и, мада је касно, нека вас обасја Дух! Ако сте ви прекомерно упорни и тврдоглави, ми ћемо ради нас да спасемо Тројицу и да се спасемо Тројицом, остајући чисти и непреварени³³² до потпуног јављања онога што

³²⁸ I Тим 5:14.

³²⁹ I Кор 1:17.

¹³⁰ Дан 5:12.

³³¹ ср. II Кор 5:20; I Сол 5:19.

³³² Флб 1:10.

исчекујемо, у Христу Господу нашем, којем нека је слава у векове. А м и н.